

მიხეილ ბახტაძე ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

გენერალ ლუდენდორფის ერთი წერილის შესახებ

1918 წლის 12 ივნისს გერმანიის გენერალური შტაბის 1-მა გენერალ-კვარტირმაისტერმა გენერალმა ერის ლუდენდორფმა წერილი გაუგზავნა უკრაინაში დისლოცირებული გენერალ ჰერმან ფონ ეიჰორნის საარმიო ჯგუფ „კიევის“ შტაბის უფროსს, გენერალ ვილჰელმ გრონერს.

წერილი მეტად მნიშვნელოვან ინფორმაციებს შეიცავს და ნათელს ჰყენს გერმანიის ინტერესებს ზოგადად კავკასიასა და კონკრეტულად საქართველოში. სანამ ამ საკითხებს განვიხილავთ, მოკლედ შევეხებით ლუდენდორფისა და გრონერის ბიოგრაფიის.

ერის ლუდენდორფმა (9/IV 1865 – 20/XII 1937) 1892 წელს დაამთავრა სამხედრო აკადემია. 1894 წელს გაიგზავნა რუსეთში რუსული ენის ცოდნის გაღმავებისა და სრულყოფისათვის. 1906 წლიდან ასწავლიდა ტაქტიკასა და სამხედრო ისტორიას აკადემიაში. 1908 წლიდან მუშაობს დიდ გენშტაბში. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებისას ჯერ დასავლეთის ფრონტზეა, სადაც გამოჩენილი პირადი ვაჟაკობისათვის იმპერატორმა ვილჰელმ II-მ Pour le Merite-ს ორდენით დააჯილდოვა. 1914 წლის 21 აგვისტოს აღმოსვლეთ პრუსიაში მოქმედი მე-8 არმიის შტაბის უფროსად დაინიშნა. იმავე დროს არმიის სარდალი პაულ ფონ ჰინდენბურგი გახდა. მიუხედავად რუსეთის 1-ლი (სარდალი რენენკამფი) და მე-2 (სარდალი სამსონოვი) არმიების რიცხოვრივი უპირატესობისა ჰინდენბურგი და ლუდენდორფი წარმატებით აწარმოებდნენ მანევრულ ბრძოლებს და სერიოზულ წარმატებებს მიაღწიეს (ტანენბერგთან მთლიანად გაანადგურეს სამსონოვის მე-2 არმია). 1916 წლის 29 აგვისტოს, როდესაც ჰინდენბურგი სავლეთ შტაბის უფროსად, ანუ ფაქტობრივად გერმანიის შეიარაღებული ძალების მეთაურად დაინიშნა, ლუდენდორფი 1-ლი გენერალ-კვარტირმაისტერი¹ ანუ ფაქტობრივად გენერალური შტაბის უფროსი გახდა. შემდგომში ისინი ორივენი ერთად წარმართავდნენ გერმანიის არმიის ოპერაციებს პირველ მსოფლიო ომში. უფრო ზუსტად ლუდენდორფი წარმართავდა და ჰინდენბურგი ეთანხმებოდა². ლუდენდორფი ნიჭიერი ტაქტიკოსი, ბრწყინვალე სტრატეგი და ამავე დროს შესანიშნავი ორგანიზატორი იყო. როდესაც მან დროებითი ზავის მძიმე პირობები შეიტყო, გერმანიის არმიას ბოლომდე ბრძოლა უბრძანა. 1918 წლის 27 ოქტომბერს იგი დაკავებული თანამდებობიდან გადააყენეს. მისი შემცველი გენერალი ვილჰელმ გრონერი გახდა.

¹ ეს პოსტი სპეციალურად ლუდენდორფისთვის შეიქმნა.

² ჰინდენბურგს „მარშალი თქვენ რას ფიქრობთ“ შეარქვეს, რადგან ყოველთვის როდესაც რაღაცას კითხავდნენ, უკან მდგომ ლუდენდორფს მოუბრუნდებოდა და შენ რას ფიქრობო ეკითხებოდა

ვილჰელმ გრონერმა (22/XI 1867 – 2/IX 1939) 1896 წელს დაამთავრა სამხედრო აკადემია. 1912 წლიდან დიდი გენშტაბის სარკინიგზო განყოფილების უფროსია. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე დაინიშნა რკინიგზის სავლელ სამმართველოს უფროსად. მსოფლიო ომის უმძიმეს ვითარებაში შეძლო რკინიგზით გადაეყვანა 3 მლნ ჯარისკაცი და 860 ათასი ცხენი. 1916 წელს უმოკლეს დროში ჩაატარა რუმინეთის ფრონტზე ჯარების გადაყვანის უბრწევინველი ოპერაცია. 1917 წლის დეკემბრიდან XV სარეზერვო კორპუსის მეთაურია. 1918 წლის 23 მარტიდან 27 ოქტომბრამდე უკრაინაში დისლოცირებული გენერალ ეიჰგორნის საარმიო ჯგუფ „კიევის“ შტაბის უფროსია. პირადად მან დიდი დახმარება აღმოუჩინა პავლე სკოროპადსკის 29 აპრილს, როდესაც ეს უკანასკნელი ჰეტმანი გახდა. 27 ოქტომბერს გენერალური შტაბის უფროსის პოსტზე შეცვალა ერის ლუდენდორფი (რომელთანაც 1916 წელს, როდესაც პრუსიის სამხედრო მინისტრის მოადგილე იყო, პატარა კონფლიქტი მოუვიდა).

ორივე გენერალი გერმანიის უმაღლეს სამხედრო ხელისუფალთა წრეს ეკუთვნოდა. აქედან გამომდინარე მათი ინფორმაციები მეტად სანდოა, ხოლო მოსაზრებები ძალზედ მნიშვნელოვანი.

წერილი შემდეგი შინაარსისაა:

კიევი, 12 ივნისი 1918 წელი

გენერალ გრონერს

საიდუმლოდ

ბათუმში მიმდინარე მოლაპარაკებების დროს, თურქეთის მთავრობის მიერ ამიერკავკასიის ფედერაციისათვის წაყენებულმა გადამეტებულმა მოთხოვნებმა ამიერკავკასიის ფედერაციის დაშლა გამოიწვია. საქართველომ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. საქართველოს მთავრობისა და ქართველი ხალხის ოფიციალური სრულუფლებიანი წარმომადგენლები, ჩვენთვის მისაღები ფორმით, გერმანიის იმპერიასთან კავშირს ითხოვენ. ითვალისწინებსა რა, კავკასიაში არსებული ნედლეულის უზარმაზარ მარაგებს, რომლებიც იმ თავითვე ხელმისაწვდომი გახდება გერმანიის სამხედრო მრეწველობისათვის. გარდა ამისა ითვალისწინებს იმის შესაძლებლობასაც, რომ რუსეთის ყოფილი არმიის მრავალრიცხოვანი ქართველი ოფიცრებისა და ჯარისკაცების შემადგენლობიდან შესაძლოა მოქმედი ქართული არმია შეიქმნას, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში გერმანიის მხარეს იომებს, გერმანიის უმაღლესმა მთავარსარდლობამ გადაწყვიტა:

1. ეთხოვოს გერმანიის მთავრობას ცნოს საქართველოს დამოუკიდებლობა. რუსეთის იმპერიის სხვა ნაწილებისაგან განსხვავებით, საქართველოსა და რუსეთის

მთავრობის განსაკუთრებული სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობის გათვალისწინებით, საქართველოს მიმართ ამის გაკეთება უფრო ადვილია.

2. შევეცადოთ რათა უახლოეს ხანებში დაიდოს ხელშეკრულება, ერთის მხრივ ოთხ მოკავშირე სახელმწიფოსა¹ და მეორეს მხრივ საქართველოს შორის.

3. ამის შემდეგ დავაკმაყოფილოთ საქართველოს თხოვნა გერმანიის რაიხთან კავშირის შესახებ.

საქართველოს მსგავსად, გერმანიის სამშვიდობო დელეგაციის ხელმძღვანელთან გერმანიის რაიხთან კავშირის თხოვნები წარმოადგინეს სომხეთისა და ჩრდილოეთ კავკასიის მთიელების სრულუფლებიანმა წარმომადგენლებმა და ასევე ვოლგის, დონის, ყუბანისა და თერგის კაზაკთა ატამანებმა. შემდგომ ამოცანად დასახული უნდა იყოს მათი გაერთიანება ამიერკავკასიის ფედერაციასთან. თუ გერმანია საქართველოში ფეხს მოიკიდებს, შექმნის იქ პატარა მაგრამ ეფექტურ გერმანულ არმიას და ყველას დაანახებს, რომ მზად არის დაიცვას თავისი ინტერესები კავკასიაში, თანდათან საქართველოს ავტონომიურად შეუერთდებიან ახალი კავკასიური სახელმწიფოები და პერსპექტივაში სავსებით შესაძლებელია შექმნათ გერმანიასთან მჭიდროდ დაკავშირებული კავკასიური ბლოკი, რომელიც გერმანიისათვის ძალიან მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს. როგორც ომის დროს (ნედლეულის მოწოდებისა და ეფექტური სამხედრო ძალის თვალსაზრისით), ასევე ომის შემდგომ (ეკონომიკური და სამხედრო თვალსაზრისით).

ამჯამად არსებული პოლიტიკური სიტუაცია არ იძლევა შესაძლებლობას რათა ეს ვრცელი პროგრამა მოსკოვში რუსეთის მთავრობას გავაცნოთ. ამჯერად ჩვენ საქართველოში პირველი ნაბიჯით დავაკმაყოფილდებით.

მე ვფიქრობ, რომ კაზაკებმა თავად უნდა გადადგან პირველი ნაბიჯი. გამოაცხადონ დამოუკიდებლობა და დაუკავშირდნენ უკრაინის მთავრობას, რათა მან ცნოს მათი დამოუკიდებლობა და დაამყაროს მეგობრული ურთიერთობები.

გერმანიის უმაღლესი მთავარსარდლობა კიევიდან კაზაკებს მიაწვდის საჭირო იარაღსა და ტყვია-წამალს (კაზაკურ რაიონებში ტყვე გერმანელი ჯარისკაცების დაცვის საბაბით, კაზაკები ბოლშევიკების წინააღმდეგ უნდა შეიარაღდნენ). შემდგომში უმაღლესი მთავარსარდლობა კაზაკებსა და ჩრდილოეთ კავკასიელ ხალხებს იარაღითა და საჭურველით თბილისიდანაც მოამარაგებს. ამრიგად მომავალში თბილისი გახდება ის ცენტრი, რომლის ირგვლივაც გაერთიანდებიან ჩრდილოეთ კავკასიელი მთიელები და კაზაკები.

---

¹ იგულისხმება გერმანია, ავსტრო-უნგრეთი, თურქეთი და ბულგარეთი

რუსეთის სიტუაციის ყველა მცოდნე ერთიანია იმაში, რომ შემდგომში გარდაუვალია რუსეთისა და უკრაინის, როგორც ორი მონათესავე სლავი ხალხის, გაერთიანება. კავკასიური ბლოკი, რომლის შემადგენლობაშიც იქნებიან არარუსი ქრისტიანები, მუსლიმი თათრები, ბუდისტი კალმიკები ანუ არასლავები, ამ დიდი სლავური ბლოკის კარგი საპირწონე იქნება.

ერის ლუდენდორფი¹

საინტერესოა, რომ წერილი დაწერილია 12 ივნისს, ანუ საქართველოს ეროვნული საბჭოს მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან ორი კვირის თავზე. წერილიდან ირკვევა, რომ გერმანიის ხელისუფლებას საკმაოდ ნათელი, კარგად მოფიქრებული და შორს გამიზნული გეგმები ჰქონდა კონკრეტულად საქართველოსთან და ზოგადად კავკასიასთან დაკავშირებით.

საინტერესოა ლუდენდორფის სიტყვები, რომ „რუსეთის იმპერიის სხვა ნაწილებისაგან განსხვავებით, საქართველოსა და რუსეთის მთავრობის განსაკუთრებული სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობის გათვალისწინებით, საქართველოს მიმართ ამის გაკეთება (იგულისხმება საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარება – მ.ბ.) უფრო ადვილია“. რა შეიძლება აქ იგულისხმებოდეს? ჩვენი აზრით, „გეორგიევსკის ტრაქტატი“ და მისი დარღვევა რუსეთის მხრიდან, რაც ქართლ-კახეთის სამეფოსა და შემდგომ მთელი საქართველოს დაპყრობაში გამოიხატა.

ასევე მეტად საინტერესოა და საგულისხმო გენერლის ფრაზა, რომ „ამჟამად არსებული პოლიტიკური სიტუაცია არ იძლევა შესაძლებლობას რათა ეს ვრცელი პროგრამა მოსკოვში რუსეთის მთავრობას გადაეცნოთ“. ჩვენთვის ცოტა გაუგებარია როგორ უნდა გადაეცნოთ რუსეთისათვის ანტისლავური ბლოკის შექმნის საკითხი ანდა საერთოდ რა საჭირო იყო მოსკოვის ხელისუფლების საქმის კურსში ჩაყენება. შესაძლო აქ იგულისხმებოდეს საბჭოთა ხელისუფლებისათვის არა რეალური გეგმის გაცნობა, არამედ მათთვის მხოლოდ გარკვეული სახისა და დოზის ინფორმაციის მიწოდება. მაგალითად ინფორმირება იმის შესახებ რომ გერმანია საქართველოს დამოუკიდებლობის ცნობას აპირებდა.

როგორც წერილიდან ირკვევა, გერმანიისთვის მეტად მნიშვნელოვანი იყო კავკასიაში არსებული ნედლეულის მარაგები და ასევე შესაძლებლობა ძლიერი ქართული არმიის შექმნისა, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში გერმანიის მხარეს იომებდა. სხვა წყაროებითაც ცნობილი იყო, რომ 1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას თავისუფლად შეეძლო ძლიერი რეგულარული

¹ Ботмер К.фон. С графом Мирбахом в Москве: Дневниковые записи и документы за период с 19 апр. по 24 авг. 1918 г. / РАН. Ин-т рос. истории. - 2-е изд., испр. и доп. - М., 1997.

არმიის შექმნა. საჭირო იყო მხოლოდ სურვილი და მონდომება, რომელიც სხვადასხვა ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების გამო მაშინ მთავრობას არ აღმოაჩნდა¹. ერის ლუდენდორფის წერილიდან ნათლად ჩანს, რომ საქართველოს რეალურად გააჩნდა ძლიერი არმიის შექმნის პოტენციალი. გერმანიის გენერალური შტაბის 1-ლი გენერალ-კვარტირმაისტერი მეტად კარგად ინფორმირებული უმაღლესი დონის პროფესიონალი იყო და მისი შეფასება, რომელიც ობიექტური რეალობის ასახვას წარმოადგენდა, მეტად მნიშვნელოვანია.

წერილიდან აშკარად ჩანს, რომ გერმანიის ხელისუფლება ითვალისწინებდა რეალურ ვითარებას და საქართველოს მთელი კავკასიის სამხედრო-პოლიტიკურ ცენტრად აღიქვამდა. საქართველოს დამოუკიდებლობის ცნობას უნდა მოჰყოლოდა მისი მოკავშირედ მიღება გერმანიის, ავსტრო-უნგრეთის, თურქეთისა და ბულგარეთის სამხედრო-პოლიტიკურ ბლოკში. ეს იქნებოდა პირველი ნაბიჯი. შემდგომში კი, საქართველოს ირგვლივ გართიანდებოდა სამხრეთ და ჩრდილოეთ კავკასია და კაზაკებიც. ამ მიზნით, გერმანიის უმაღლესი სამხედრო ხელისუფლება თბილისიდან ჩრდილოეთ კავკასიელთა და კაზაკთა იარაღითა და საჭურველით მომარაგებას გეგმავდა. გერმანია მიზანმიმართულად ცდილობდა, რათა რუსეთის სამხრეთ საზღვრებთან გერმანიის მოკავშირე დიდი სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკი შეექმნა, რომელიც გერმანიისთვის ძალიან მნიშვნელოვან როლს ითამაშებდა, როგორც ომის დროს (ნედლეულის მოწოდებისა და ეფექტური სამხედრო ძალის გამოყვანის თვალსაზრისით), ასევე ომის შემდგომ (ეკონომიკური და სამხედრო თვალსაზრისით). ამ დიდი სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკის ცენტრი კი საქართველო უნდა ყოფილიყო.

რა თქმა უნდა ერთია რას გეგმავდა გერმანიის უმაღლესი სამხედრო ხელისუფლება და მეორე რა სურდა თავად საქართველოს. რამდენად დათანხმდებოდა საქართველოს მთავრობა ყოველივე იმის აღსულებას რასაც გენერალი ლუდენდორფი გეგმავდა. საინტერესოა ერთი მომენტიც, 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტით ცხადდებოდა, რომ „საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა“. ეს პუნქტი ფორმალურად ეწინააღმდეგებოდა გერმანიის უმაღლესი სამხედრო ხელისუფლების ზრახვებს, საქართველოს კავკასიის დიდი პროგერმანული ბლოკის მთავარ მონაწილედ ხილვის შესახებ. მიუხედავად ეროვნული საბჭოს განცხადებისა, რომ საქართველო ნეიტრალური ქვეყანა იქნებოდა, იმ დროს არსებული ვითარებიდან გამომდინარე ამის რეალურად შესრულება შეუძლებელი იყო. მიუხედავად საერთაშორისო ომიანობაში საქართველოს მუდმივი ნეიტრალიტეტის გამოცხადებისა, ჩვენ ფაქტობრივად თავიდანვე გერმანიის მოკავშირედ შევიქმენით და როგორც ჩანს ასევე აღიქვა ყოველივე „ანტანტამაც“, რისი დამადასტურებელიც იყო,

---

¹ თავად გერმანელები სთავაზობდნენ საქართველოს მთავრობას დახმარებას ორი ე.წ. „რკინის დივიზიის“ შექმნის საქმეში.

ჩვენი აზრით, ინგლისის აშკარად ანტიქართული პოზიცია, რომელიც კავკასიაში მისი მოსვლისთანავე გამოაშკარავდა. მოვლენები რომ გერმანიის სასარგებლოდ განვითარებულიყო, ლუდენდორფის გეგმა შესაძლოა რეალურად განხორციელებულიყო. ყოველ შემთხვევაში მთლიანად თუ არა ნაწილობრივ მაინც, თუნდაც მხოლოდ სამხრეთ კავკასიის მასშტაბით, თუნდაც სახეშეცვლილი ვარიანტით. მაგალითად, შესაძლო საქართველო ოფიციალურად არ გამხდარიყო სამხედრო ბლოკის წევრი, მაგრამ რეალურად პროგრმანულ კურსს გაატარებდა.

როგორც ვხედავთ, გერმანიას საკმაოდ სერიოზული მიზნები ჰქონდა კავკასისთან მიმართებაში და მათში დიდ როლს სწორედ საქართველო თამაშობდა. არავინ იცის როგორ განვითარდებოდა მოვლენები გერმანია და მისი მოკავშირეები პირველ მსოფლიო ომში რომ არ დამარცხებულიყვნენ. ერთი რამის თქმა ნამდვილად შეიძლება, რა თქმა უნდა გერმანიის გამარჯვების ან თუნდაც მისთვის მისაღები ზავის დადების შემთხვევაში საქართველოსთვის ვითარება ალბათ უფრო კარგი იქნებოდა ვიდრე ეს რეალურად შეიქმნა გერმანიის დამარცხების შემდეგ¹. თუმცა ყოველივე ეს უკვე თეორიული მსჯელობისა და უფრო მეტად კი ოცნების სფეროს განეკუთვნება.

ჩვენთვის გენერალ ლუდენდორფის წერილი მნიშვნელოვანია იმით, რომ მასში ძალიან ნათლად და კონკრეტულად არის ჩამოყალიბებული გერმანიის ინტერესები საქართველოსთან მიმართებაში და კიდევ ერთხელ ფიქსირდება საქართველოს წამყვანი როლი რეგიონში.

---

¹ ინგლისელი სამხედრო ისტორიკოსის ჰარი შეფილდის აზრით, თქმა იმისა, რომ 1919 წელს მსოფლიო იმაზე უარესი გახდა ვიდრე 1914 წელს იყო ნიშნავს, რომ მოვლენის აზრი არ გვესმის. რადგან მსოფლიო რომელშიც გერმანია გაიმარჯვებდა კიდევ უფრო უარესი იქნებოდა. <http://www.firstwar.info>